Globaalin sivistyksen matkassa

Kuinka kannustaa globaaliin vastuuseen ja kestävän tulevaisuuden rakentamiseen?

– OPAS KASVATTAJILLE JA SIVISTYSTOIMIJOILLE

globaalin sivistyksen EDELLÄKÄVIJÄT

Sisällysluettelo

1. Alkusanat 3

2. Minkälaista sivistystä tarvitsemme globaalien haasteiden ratkaisemiseksi 4

3.Globaalin sivistyksen askelmerkit sivistys- ja kasvatustyön arjessa 7

4. Näkökulmia kestävän ja oikeudenmukaisen tulevaisuuden rakentamiseen 11

Kokonaisvaltainen ajattelu globaalin sivistyksen pohjana. 12

Eriarvoisuuksia ja stereotypioita purkamassa 16

Moninainen Suomi tarvitsee sydämen sivistystä 20

Jatkuvaa ahaa-elämysten ilotulitusta – eli mitä olen oppinut globaalikasvatuksesta 22

Sivistys on itsemme arvostamista 24

5. Työkaluja ja case-esimerkkejä 28

Case 1. Globaalin sivistyksen hackathonissa ratkotaan kestävyyshaasteita ja ideoidaan vaikuttamisen keinoja 29

Case 2. Ilmastopelissä eläydytään muutoksentekijöihin 31

Case 3. Etuoikeuksien tarkistelulista. 32

Case 4. Dialogitaitojen vahvistaminen 34

Case 5. UFF – ”Unohdettua” kohderyhmää etsimässä – globaalikasvatusta ikäihmisille 35

TOIMITTAJAT
ANNA KIVIMÄKI-PELLUZ JA NOORA ISOMÄKI

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO
NICI LÖNNBERG

Opas on tuotettu osana Fingon Globaalin sivistyksen edelläkävijät -hanketta, jota rahoittaa Sitran Sivistys+ -projekti ja Suomen ulkoministeriö.

fingo GLOBAALIKASVATUS Tuettu Suomen kehitysyhteistyövaroin

1.
Alkusanat

Tervetuloa matkalle globaalin kansalaisuuden, sivistyksen ja kestävän tulevaisuuden teemojen äärelle! Tämä opas on suunnattu inspiraatioksi ja työvälineeksi erityisesti sivistys- ja kasvatustyötä tekeville, sekä muille kestävästä kehityksestä, eriarvoisuuksien purkamisesta ja uudistavasta oppimisesta kiinnostuneille.

Kestävä ja kaikille oikeudenmukainen tulevaisuus edellyttää sellaista sivistystä ja kasvatusta, joka uskaltaa tarttua haastaviinkin kysymyksiin, kannustaa kriittiseen ajatteluun ja vahvistaa ymmärrystä siitä, miten ympäröivä maailmamme oikein rakentuu ja kuinka voimme siihen vaikuttaa.

Fingon koordinoima Globaalin sivistyksen edelläkävijät -hanke on ollut tutkimus- ja oppimismatka siihen, minkälaista sivistystä ja kasvatusta tarvitsemme kestävän ja oikeudenmukaisen tulevaisuuden rakentamiseksi. Tavoitteena on ollut innostaa pohtimaan sivistyksen, kasvatuksen ja kansalaisvaikuttamisen muutosvoimaa, jakaa moninäkökulmaista tietoa ja tunnistaa vaikuttamisen keinoja yhdessä kansalaisjärjestöjen, tutkijoiden, kasvattajien ja sivistys- ja kulttuurialan toimijoiden kanssa.

Globaali sivistys voi auttaa meitä hahmottamaan maailmanlaajuisia syy-seuraussuhteita, omaa rooliamme ja vastuutamme tämän maailman kansalaisina. Tämä opas kokoaa yhteen hankkeen matkan aikana syntyneet opit ja vinkit sivistystoimijoiden ja kasvattajien tueksi. Opas koostuu näkökulmatesteistä ja konkreettisista vinkeistä, joiden avulla voidaan vahvistaa globaalia sivistystä ja rakentaa kaikille oikeudenmukaisempaa ja kestävämpää tulevaisuutta.

Kiinnostavia lukuhetkiä,

Anna Kivimäki-Pelluz,

Globaalin sivistyksen edelläkävijät -hankkeen projektipäällikkö

2.

Minkälaista sivistystä tarvitsemme globaalien haasteiden ratkaisemiseksi

YK:n Agenda 2030:n kestävän kehityksen tavoitteiden myötä kasvatuksen ja sivistyksen rooli on tunnistettu yhdeksi keskeisimmistä keinoista viedä kestävää kehitystä eteenpäin. Tavoitteen 4.7. mukaisesti ”vuoteen 2030 mennessä tulee varmistaa, että kaikki oppijat saavat kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot, esimerkiksi kestäviä elämäntapoja, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa, rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin edistämistä, maailmankansalaisuutta, kulttuurien monimuotoisuuden sekä kulttuurin osuutta kestävässä kehityksessä arvostavan koulutuksen kautta.”

Muutos edellyttää transformatiivista, eli uudistavaa oppimista, sekä sellaista sivistystä, jonka ytimessä on ymmärrys maailman ilmiöistä, niiden syy-seuraussuhteista ja omasta roolista osana suurta planetaarista kokonaisuutta. Liikkeelle on syytä lähteä sen tosiasian tunnistamisesta, että jokainen meistä on itse osa sitä systeemiä, joka aiheuttaa ja ylläpitää maailman ongelmia. Sivistykseen kuuluu olennaisesti sen tosiasian tunnistaminen, että samalla kun olemme osa ongelmaa, olemme myös tärkeä osa sen ratkaisua. Sivistyksen ja kasvatuksen on siis oltava samaan aikaan ongelmien juurisyihin pureutuvaa, mutta myös tulevaisuususkoa herättävää, osallisuutta vahvistavaa ja toimintaan ohjaavaa.

Kun globaalin sivistyksen käsitettä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, se näyttäytyy päätepysäkin sijaan matkana. Se ei ole staattinen tila, johon meidän tulisi pyrkiä, vaan ennemmin olemus, jossa ollaan valmiita kyseenalaistamaan omat ajatukset ja ajatusmallit ja muuttamaan niitä vuorovaikutteisen dialogin avulla.

Globaalisti sivistynyt ihminen pyrkii etsimään vastauksia yhteiskunnan kysymyksiin tarkastelemalla monia asioita samanaikaisesti ja ottamalla huomioon asioiden välisiä suhteita. Hän uskaltaa avartaa omaa maailmankuvaansa ja pyrkii ymmärtämään myös muiden näkökulmia, vaikka ne olisivat jopa vastakkaisia. Globaalisti sivistynyt ymmärtää oman ajattelunsa ja toimintansa syy-seuraussuhteita ja ottaa niistä vastuun. Globaali sivistys tarjoaa alustan, jossa eri äänet tulevat kuulluiksi ja jossa rakennetaan tulevaisuutta, joka on kestävä maapallon kaikille asukkaille.

Charlotta Holmström,
väitöstutkija, Helsingin yliopisto

KUVA: ISTOCK / FRANCKREPORTER

Mitä globaali sivistys on ja miksi se on tärkeää?

Hankkeen aikana erilaisissa tilaisuuksissa osallistujilta kysyttiin, mitä kestävän tulevaisuuden edistämiseen tarvittava ”globaali sivistys” heidän mielestään on ja mitä sen tulisi pitää sisällään.

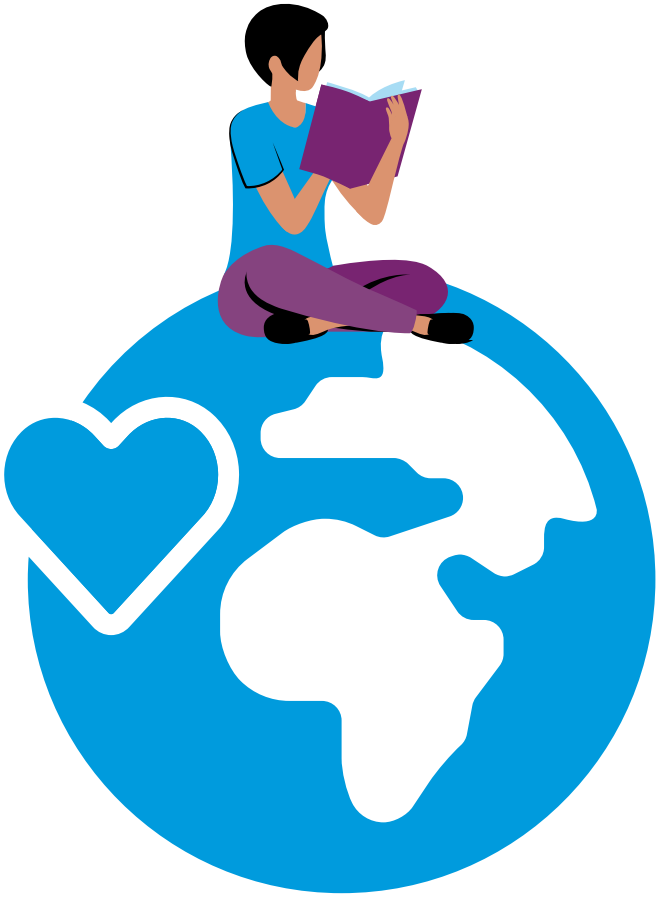

3.

Globaalin sivistyksen askelmerkit sivistys- ja kasvatustyön arjessa

Miten kestävän tulevaisuuden edellyttämää sivistystä sitten tehdään todeksi kasvatus- ja sivistystyön arjessa? Kuinka voimme rakentaa sellaisia tiloja, jotka mahdollistavat siihen tarvittavien tietojen, taitojen, asenteiden ja toimijuuden rakentumisen?

Nämä kysymykset saattavat tuntua monimukaisilta ja vaikeiltakin, mutta todellisuudessa globaaliin oikeudenmukaisuuteen, ihmisoikeuksiin, planetaariseen ajatteluun ja kestävään kehitykseen liittyviä aiheita voi nostaa esille monissa paikoissa ja monin eri tavoin. Oleellista on vahvistaa kokonaisvaltaista ymmärrystä siitä, kuinka jokainen meistä on kytköksissä maailmanlaajuisiin ilmiöihin, kuten köyhyyteen, eriarvoisuuteen, rasismiin tai ympäristö-ongelmiin – ja miten näihin voi omalla toiminnalla vaikuttaa.

Globaalin sivistyksen ytimessä on uudistava oppiminen ja rationaalisen ajattelun laajentaminen kokemusten, tunteiden, kuvittelun, intuition ja kehollisen tietämisen alueille. Niiden avulla meidän on mahdollista kokea ja nähdä nykyhetki ja tulevaisuus uudella tavalla. Samalla voimme avartaa käsitystämme kestävyyshaasteiden mahdollisista ratkaisuista.

Erkka Laininen,
asiantuntija OKKA-säätiö

KUVA: ISTOCK / SIMPSON33

Globaalin sivistyksen askelmerkit: Mihin kiinnittää huomiota sivistys- ja kasvatustyön arjessa?

Alla on hankkeen aikana syntynyt vinkkilista, globaalin sivistyksen ”askelmerkeistä”, eli keinoista, joita jokainen kasvatus- ja sivistystyötä tekevä voi ottaa huomioon omassa toiminnassaan. Vinkkejä voi hyödyntää soveltuvin osin ja askel kerrallaan – kaikkea ei tarvitse oppia kerralla, vaan muutos tapahtuu pikkuhiljaa.

- ☑ **Kokonaisvaltaisen ajattelun ja toimijuuden vahvistaminen** – Maailman ja sen ilmiöiden keskinäisriippuvuuden hahmottaminen vaatii kokonaisvalaista ajattelua. Olemme joka hetki toiminnallamme yhteydessä lukuisiin ihmisiin, luontoon, ilmiöihin ja asioihin eri puolilla maapalloa. Maailmanlaajuisia syy-seuraussuhteita voidaan nostaa esiin konkreettisten esimerkkien, kuten tarinoiden, haastattelujen, uutisten, videoiden kautta. Tärkeää on kannustaa huomaamaan, että toimillamme on aina myös globaaleja vaikutuksia. Kun ymmärrys maailman monimutkaisuudesta ja verkottuneisuudesta kasvaa, myös oma rooli ja toimijuus vahvistuvat.

- ☑ **Kriittisyyteen ja moninäkökulmaisuuteen kannustaminen** – Välillä on hyvä pysähtyä tarkastelemaan omia ennakkokäsityksiä, sana- ja viestinnällisiä valintoja, tai vaikkapa oppimateriaaleja – ja pohtia, minkälaista kuvaa ne välittävät maailmasta. Kannustavatko ne tutkimaan maailman erilaisia todellisuuksia ja asioiden välisiä syy-seuraussuhteita? Entä sitä, miten maailmamme rakentuu ja minkälaiselle historialle ja ennakkokäsityksille ajattelumme pohjaa? Ja mitä merkitystä tällä on? On tärkeää oppia itse, ja kannustaa muitakin pohtimaan, kuinka kertomamme viesti tai tarina muodostuisi mahdollisimman moninäkökulmaiseksi.

- ☑ **Rehellisyys, avoimuus ja juurisyihin tähtääminen** – Kestävämpi muutos edellyttää, että sitoudumme rohkeasti syvempään analyysiin siitä, mitkä ovat ongelmien juurisyitä, mistä ne juontavat juuriaan ja mitä ovat ne monimutkaiset valtasuhteet, jotka pitävät ongelmia yllä. Tärkeää on, ettemme vedä mutkia suoriksi, vaan uskallamme kasvattajina tarttua monimutkaisiinkin asioihin ilman yksinkertaistuksia tai pelolla lietsontaa. Tarvitsemme sellaista kasvatusta ja sivistystä, joka on rehellistä ja tarkkaa, mutta myös rohkaisevaa ja aktivoivaa.

- ☑ **Normien ja eriarvoisuuksien purkaminen** – Eriarvoisuuden väheneminen edellyttää sitä, että osaamme arvioida omaa toimintaamme ja kulttuuriamme myös kriittisin silmin. Meidän tulee oppia havaitsemaan haitallisia tapoja, tottumuksia ja ajattelumalleja, jotta voimme rakentaa yhdenvertaista ja oikeudenmukaista maailmaa. Kyse ei ole vain uuden oppimisesta, vaan myös aktiivisesta poisoppimisesta sekä teoista normien ja eriarvoisuuksien purkamiseksi.

- ☑ **Tulevaisuusajattelun vahvistaminen** – Tulevaisuus ei vain tule, vaan siihen voidaan vaikuttaa. Kaikille kestävä ja oikeudenmukainen tulevaisuus on kuitenkin vielä osin tuntematon. Se on jotakin, mitä nykyiset käytännön rakenteet, taloudelliset edellytykset, piintyneet uskomukset ja ennakkokäsitykset eivät ole saaneet aikaan. On siis opittava kuvittelemaan uudenlaisia tulevaisuuksia ja keinoja rakentaa niitä. Toisaalta yhtä tärkeää on nykypäivänä nähtävissä olevien ilmiöiden kriittinen ja historiallinen tarkastelu. Miksi maailma on sellainen kuin se on? Miten tähän on tultu? Miten muutoksia voidaan saada aikaan? Aina kun jotakin epäkohtaa on haluttu muuttaa, on täytynyt myös kuvitella, miltä parempi maailma oikein näyttäisi.

- ☑ **Tilan antaminen tunteille** – Usein globaalit aiheet tuntuvat hyvin suurilta, ja oma olo saattaa välillä olla lähes voimaton niiden edessä. Tunteille kannattaa kuitenkin antaa tilaa ja harjoitella käsittelemään niitä yhdessä. Pelon ja epätoivon sijaa voi pyrkiä kiinnittämään huomiota positiivisiin muutoksiin ja nostaa esiin keinoja, joiden avulla voi vaikuttaa. On myös hyvä oppia luovimaan epävarmuuden kanssa ja myöntämään, ettei tiedä tai osaa kaikkea. ”Mokaamisen pelosta” pääsee eroon harjoittelemalla ja hyväksymällä oma keskeneräisyytensä. Kaikkea ei voi osata tai tietää, mutta sivistystä on myös rohkeus ottaa selvää ja etsiä tietoa yhdessä.

- ☑ **Arvostavan dialogin ja turvallisen tilan rakentaminen** – Kaikille turvallinen tila mahdollistaa aidon läsnäolon ja yhdenvertaisen osallistumisen. Tähän tarvitaan arvostavaa dialogia, jossa on tilaa moninaisille näkemyksille. Keskeistä on yhteisten pelisääntöjen noudattaminen, valmius kohdata eri tavoilla ajattelevia ihmisiä sekä läsnäolon ja kuuntelemisen taito. Myönteinen kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta kannustaa myös yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Sivistykseen liittyy vahvasti rohkeus kokeilla, oppia ja vaikuttaa.

4.

Näkökulmia kestävän ja oikeudenmukaisen tulevaisuuden rakentamiseen

Tämä luku koostuu näkökulmateksteistä, jotka käsittelevät eri alojen tutkijoiden ja kansalaistoimijoiden ajatuksia sivistyksestä ja kestävästä tulevaisuudesta. Kukin kirjoittaja nostaa keskusteluun omaa asiantuntijuuttaan ja yhdessä tekstit muodostavat monialaisen ja -näkökulmaisen katsauksen globaaliin sivistykseen. Näkökulmina yhdistyvät systeemi- ja tulevaisuusajattelu, globaali oikeudenmukaisuus, eriarvoisuuksien purkaminen, osallisuuden vahvistaminen ja ekososiaalinen sivistys.

Kokonaisvaltainen ajattelu globaalin sivistyksen pohjana

Kirjoittaja: Charlotta Holmström on väitöstutkija Helsingin yliopiston kestävyystieteen instituutissa HELSUSissa, Humus-hankkeessa ja Kudelma-verkostossa.

Olemme kaikki osa maailmanlaajuista systeemiverkkoa, mutta niin ovat myös nykypäivän ongelmamme. Miten löytää ratkaisuja viheliäisiin ongelmiin, jotka ovat monen systeemin toimijan ja niiden välisten vuorovaikutusten summa?

Ympäröivä maailmamme on täynnä keskinäisriippuvuuksia, jotka muodostavat laajan systeemien verkon. Maailman globaalit järjestelmät, kuten markkinatalous ja informaatioverkosto, kytkevät ihmiset, infrastruktuurin ja luonnonvarojen käytön yhdeksi suureksi moniulotteiseksi systeemiverkoksi. Lähes jokainen ihminen on osa tätä laajaa yhteyksien verkkoa, vaikka emme kaikkia yhteyksiä aina itse tunnistaisi. Tämä systeemiverkko koostuu useista alasysteemeistä ja niiden välisistä yhteyksistä, joista osa on meille näkyviä ja osa hyvinkin näkymättömiä; kuinka moni meistä esimerkiksi osaa kuvailla täydellisesti ostamansa kahvipaketin matkan kahvipavusta valmiiseen tuotteeseen kaupan hyllyllä?

Sanotaan, että maailma jossa elämme on yhä moniulotteisempi eli kompleksisempi. Sekä tieteen kehitys että informaation määrän lisääntyminen ovat luoneet lisää kompleksisuutta sekä tehneet kompleksisuudesta meille näkyvämpää. Ymmärrämme paremmin esimerkiksi luonnon ekosysteemien monimutkaisia toimintatapoja ja toisaalta luomme itse jatkuvasti yhä monimutkaisempia systeemejä yhteiskuntiemme rakenteiksi.

Vaikka meillä on jatkuvasti saatavilla yhä enemmän tieteellistä tietoa esimerkiksi kestävyysongelmista ja niiden mahdollisista ratkaisuista, se ei ole heijastunut tarpeeksi päätöksentekoon ja konkreettisiin ratkaisutoimiin. Ratkaisujen löytyminen ja niiden toimeenpaneminen on ollut globaalilla mittapuulla hidasta. On myös esitetty, ettei näiden ongelmien vakavuutta ole edes ymmärretty kansainvälisen päätöksenteon tasolla. Globaali talouspolitiikka perustuu edelleenkin jatkuvalle kasvulle, vaikka sen tiedetään olevan kestämätöntä.

Kestävyyskriisiin kytkeytyvät monet ilmiöt

Nyky-yhteiskunnat kohtaavatkin tällä hetkellä ennennäkemättömiä globaaleja ongelmia. Voidaan hyväksyttävästi puhua kestävyyskriisistä. Kestävyyskriisiin kytkeytyy monia ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden haasteita kuten ilmastonmuutos, biodiversiteetin väheneminen, pakolaiskriisi tai epätasa-arvoinen talousjärjestelmä. Nämä ongelmat ovat syntyneet osana moniulotteista systeemiverkkoa ja ne ovat monen systeemin toimijan ja niiden välisten vuorovaikutusten summa.

Nykyisen kestävyyskriisin voidaan sanoa johtuvan osittain siitä, että olemme tottuneet tarkastelemaan todellisuutta erillisinä osina, irrallisina toisistaan, esimerkiksi yhden oppiaineen tai tieteenalan kautta. Länsimaissa on pidempään eletty ikään kuin kokonaisuutta ei

tarvitsisikaan ymmärtää. Samalla olemme menettäneet kykymme hahmottaa yhteyksiä ja vuorovaikutuksia osien välillä. Koska yksittäisiä kestävyysongelmia pidettiin pitkään erillisinä, on niiden muodostamia kokonaisuuksia ja kompleksisuutta alettu ymmärtää vasta viime vuosikymmeninä.

Kestävyysongelmat ylittävät valtioiden, tieteiden ja arvomaailmojen välisiä rajoja muodostaen toisiinsa kytkeytyviä ongelmakimppuja, joita kuvataan usein viheliäisiksi ongelmiksi. Viheliäiset ongelmat eroavat niin kutsutuista kesyistä ongelmista, sillä niihin ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa ratkaisukeinoa, vaan niihin on löydettävissä useita mahdollisia ratkaisuja, jotka ovat enintään tyydyttäviä tai tarpeeksi hyviä. Lisäksi ratkaisuyritykset muuttavat ongelman luonnetta ja saattavat aiheuttaa toisessa osassa systeemiä uusia ongelmia, joihin alkuperäistä ratkaisukeinoa ei voida enää soveltaa. Valittua ratkaisukeinoa on myös hankala arvioida, sillä saavutetun ratkaisun edut ja haitat saattavat näkyä vasta pitkän ajan päästä. Viheliäisiä ongelmia ei pystytä ymmärtämään saatikka ratkaisemaan perinteisillä ongelmanratkaisumenetelmillä, vaan niiden käsittelemiseen tarvitaan omanlaisiaan työkaluja. Viheliäiset kestävyyskysymykset ovat kompleksisuuden lisäksi voimakkaan arvolatautuneita ja ne herättävät ristiriitaisia tunteita huolimatta siitä kuinka runsaasti tieteellistä tietoa on saatavilla.

Kokonaisvaltainen ja systeeminen ajattelu avuksi ongelmakimppujen purkamiseen

Viheliäisten kestävyyskysymysten tarkastelu edellyttääkin kokonaisvaltaista ja systeemistä lähestymistapaa. Se tarkoittaa kykyä hahmottaa kokonaisuuksia systeemisesti, niin että niiden sisältämät vuorovaikutussuhteet otetaan huomioon. Kokonaisvaltaisen ja systeemisen ajattelun ytimessä on kyky ilmiöiden keskinäisriippuvuuksien hahmottamiseen. Lisäksi on osattava tarkastella monia kohteita samanaikaisesti ja ottaa huomioon lukuisia eri näkökulmia ja niiden sisältämiä arvolatauksia.

Kestävyyskysymyksiin tulisi etsiä ratkaisuja samanaikaisesti kaikilta eri systeemien tasoilta. Yhteiskunnan eri toimijoiden voivat keskittyä eri tasoilla ilmeneviin ongelmiin ja ilmiöihin, mutta kuitenkin vahvassa vuorovaikutuksessa keskenään, jotta ratkaisuyritykset eivät jäisi erillisiksi toisistaan. On myös otettava huomioon että systeemit ovat jatkuvassa muutoksessa ja meidän ymmäryksemme niiden toiminnasta muuttuu jatkuvasti.

Jokaisen yhteiskunnan sektorin olisi omalta osaltaan osallistuttava kestävyyskriisin ratkaisemiseen. Esimerkiksi koulutuksessa haaste on löytää menetelmiä, joilla voi opettaa ja oppia kestävyysteemoja mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Nykyinen koulutusjärjestelmä opettaa oppijoita kehittämään rajaamis- ja erittelykykyään ja esimerkiksi erikoistumaan yhden alan sisälle. Työkaluja kompleksisuuden ymmärtämiseen on tarjolla verrattain vähän ja toisaalta tiedonaloja pitkälti erillään pitämään tottuneille koulutusrakenteille on haasteellista lähestyä viheliäisten kestävyysongelmien tapaisia kokonaisuuksia.

Kestävyyskysymykset kaihtavat kuitenkin oppiainerajoja ja niihin sekoittuvat väistämättä ekologiset ja kulttuuris-sosiaaliset rakenteet ja prosessit. Näiden prosessien ymmärtäminen voi nykyisillä tiedonjäsentämistaidoilla olla hyvinkin haasteellista. Sen sijaan että kestävyyttä opetettaisiin vain yhden oppiaineen tai tieteenalan sisällä, olisi tärkeää pyrkiä integroimaan kestävyysajattelu osaksi kaikkea opetusta.

Globaali sivistys avartaa ajatteluamme

Kestävyysongelmien käsittelemisessä ja ratkaisujen etsimisessä on siis ensisijaisen tärkeää, että hahmotamme kompleksisten ja laaja-alaisten ilmiöiden muodostamia kokonaisuuksia entistä paremmin. Sen sijaan, että opiskellaan millainen maailma on, tulisi opiskella tutkimaan ja tarkastelemaan maailmaa. Maailma on jatkuvassa muutoksessa ja monet määritelmät ja käsitteellistykset saattavat vanhentua hyvinkin nopeasti.

Kun globaalin sivistyksen käsitettä tarkastelee kokonaisvaltaisesti, se näyttäytyy päätepysäkin sijaan matkana. Se ei ole staattinen tila, johon meidän tulisi pyrkiä, vaan ennemmin olemus, jossa ollaan valmiita kyseenalaistamaan omat ajatukset ja ajatusmallit ja muuttamaan niitä vuorovaikutteisen dialogin avulla. Globaalisti sivistynyt ihminen pyrkii etsimään vastauksia yhteiskunnan kysymyksiin tarkastelemalla monia asioita samanaikaisesti ja ottamalla huomioon asioiden välisiä suhteita. Hän uskaltaa avartaa omaa maailmankuvaansa ja pyrkii ymmärtämään myös muiden näkökulmia, vaikka ne olisivat jopa vastakkaisia. Globaalisti sivistynyt ymmärtää oman ajattelunsa ja toimintansa syy-seuraussuhteita ja ottaa niistä vastuun. Globaali sivistys tarjoaa alustan, jossa eri äänet tulevat kuulluiksi ja jossa rakennetaan tulevaisuutta, joka on kestävä maapallon kaikille asukkaille.

Transformer 2030 – Tulevaisuuden tekijät -verkkokurssilla opit uutta kestävän kehityksen teemoista ja työkaluista, kuten systeemiajattelusta, kestävästä hyvinvoinnista sekä tulevaisuusajattelusta.

Jotta voimme rakentaa kestävää tulevaisuutta, on tärkeää nostaa esiin vaikeitakin kysymyksiä esimerkiksi vallasta, etuoikeuksista ja rakenteista, jotka pitävät yllä epätasa-arvoa ja kestämätöntä elämäntapaa. Muuten saatamme tahtomattammekin vahvistaa kestämätöntä ja ongelmia ylläpitävää jatkumoa.

Noora Isomäki,
viestinnän asiantuntija, Fingo

KUVA: FINGO

Eriarvoisuuksia ja stereotypioita purkamassa

Kirjoittaja: Noora Isomäki. Alkuperäinen teksti on kirjoitettu 27.10.2022 pidettyjen Globaalin sivistyksen iltapäiväkahvien aikana pidettyjen puheenvuorojen perusteella.

Mistä tulen ja miten se vaikuttaa siihen, miten katson maailmaa? Mikä on oma roolini eriarvoistavien ja kestämätöntä kehitystä ylläpitävien rakenteiden keskellä? Voinko olla hyvä ihminen, vaikka hyödyn toisia sortavista mekanismeista?

Globaalin sivistyksen iltapäiväkahveilla 27.10. sukellettiin suuriin ja monimutkaiseltakin tuntuviin kysymyksiin, mutta painotettiin myös mokaamisen pelon selättämistä ja armollisuutta itseä ja muita kohtaan. Tämä teksti pohjaa tilaisuudessa kuultuihin alustuksiin.

Kenen tarinoita kerromme

Monikulttuurijärjestöjen verkosto Monihelin toiminnanjohtaja Abdirahim Hussein, Maailman Kuvalehden päätoimittajalta Anni Valtonen ja Good Hair Day -kollektiivista tunnetulta Anti-Racist Forum ry:n hankekoordinaattori Akunna Onwen ovat kaikki omilla tahoillaan eriarvoisuuksien ja stereotypioiden purkamisen asiantuntijoita. Niin monikulttuurijärjestöjen, kasvatuksen kuin journalisminkin näkökulmista rakenteiden ja yksilön toiminnan yhdistäminen ja yhteinen tarkastelu on tärkeä osa eriarvoisuuksia purkavaa prosessia. Jokainen käy itse keskustelua itsensä kanssa, jotta voisi ymmärtää, mistä tulee ja mistä muut tulevat. Samanaikaisesti olemme kaikki osa rakenteita, joista eri yksilöt kärsivät tai hyötyvät erilaisilla tavoilla.

Monikulttuurisuuden ja osallisuuden edistäminen suomessa on Abdirahim Husseinin mielestä tärkeää aloittaa siitä, että analysoidaan ovatko kaikki mukana ja pystyvätkö kaikki osallistumaan tasavertaisina – käytämmekö esimerkiksi kieltä, jonka kaikki ymmärtävät ja purammeko osallistumisen esteitä.

”Saahan sitä tehdä puolesta, mutta tehkää mieluummin meidän kanssaan”, Hussein kiteyttää. ”Kun ihmisillä itsellään on omistajuus asiaan, myös tekemisen vaikuttavuus paranee. Harva myöskään haluaa olla vain projektin kohde tai avunsaaja.”, Hussein jatkaa. Sama on huomattu myös Maailma Kuvalehden toimituksessa.

”Haluamme täyttää aukon suomalaisessa mediakentässä ja tuoda esille erilaisia ääniä ja kuvia maailmalta. Myös niistä maista, joista usein näkyvillä on vain kärsimyskuvastoa”, kertoo päätoimittaja Anni Valtonen.

Valtosen mukaan meidän kaikkien tulisi entistä enemmän muistaa ajatella sitä, mistä me kukin tulemme mihinkin tilanteeseen ja mistä positiosta puhumme. Globaalissa sivistyksessä onkin hänen mukaansa paljon kyse myös itsetuntemuksesta. Tähän vaikuttavat

monet asiat, mutta oma paikka on helpompi hahmottaa, jos ymmärrys ympäröivästä maailmasta on laaja ja monipuolinen.

Maailman Kuvalehden toimituksessa kysytään uusien juttuaiheiden äärellä muun muassa, kuka näkyy ja kuuluu, kuka on asiantuntija, kenen tarinoita kerromme ja minkälaisen näkökulman annamme.

”Meidän täytyy muistaa kysyä näitä kysymyksiä. Jatkuvasti”, Valtonen painottaa.

Valtonen haluaa kannustaa myös kasvattajia hyödyntämään työssään Maailman Kuvalehteä, sillä sen avulla voidaan avata hyvin monipuolisia maailman ilmiöitä – niin läheltä kuin kaukaakin. Lehti haluaa näyttää, miten olemme osa keskinäisriippuvaisuuksien maailmaa.

Miten katsomme maailmaa

”Se kun tehdään asioita eri lailla, voi olla usein aika ravisuttavaakin ihmisille”, arvioi rasismia, etuoikeuksia ja representaatiota työssään paljon käsittelevä Akunna Onwen.

Onwen kertoo usein miettivänsä kysymyksiä, kuten kuka olen ja mitkä asiat minuun ovat vaikuttaneet. Millaisia esikuvia minulla on ollut? Millaista tietoa pidän kaikkein oikeimpana tietona? Mikä on mielestäni normaalia ja mikä epänormaalia?

”Kun olit lapsi, luettiinko sinulle? Millaisia ystäviä vanhempasi halusivat, että sinulla on? Miten vaikka nämä asiat vaikuttavat käsitykseesi maailmasta, itsestä ja ihmisistä?” Onwen listaa kysymyksiä, joita jokainen voi itseltään kysyä. Kun näiden kysymysten pohtimiselle antaa aikaa, voi pikkuhiljaa alkaa hahmottaa, mistä itse tulee ja mistä omat näkökulmat ja ajatukset juontavat juurensa – eli miten itse katsoo maailmaa ja mikä siihen on vaikuttanut.

Onwen puhuu suoraan sorron systeemeistä, vaikka se tuntuukin joskus ihmisistä hankalalta. Ne kuitenkin vaikuttavat meihin kaikkiin, sillä ne ovat mukana yhteiskunnassamme ja vaikuttavat esimerkiksi siihen, mitä pidämme normaalina.

”Esimerkiksi rasismi, ableismi, homofobia, transfobia, läskiviha, luokkaviha, naisviha ja kolonialismi. Kaikki ne sortavat tiettyjä ihmisryhmiä, mutta vaikuttavat meihin kaikkiin.” Onwenin mukaan on tärkeä oppia tunnistamaan sorron systeemeitä ja nähdä, miten ne vaikuttavat itseen. Esimerkiksi ableisimi, eli vammaisten ihmisten syrjintä, voi olla vammattomalle jotakin, jota hän ei edes huomaa. Rasistiset rekrytointikäytännöt voivat puolestaan hyödyttää sitä, joka ei karsiudu pois hakijoiden joukosta nimensä perusteella.

Tapaamme katsoa maailmaa vaikuttavat esimerkiksi monenlaiset ennakkoluulot, asenteet, oletukset, normit, stereotypiat ja kuvastot. Onwenin mielestä niistä, kuin myös sorron systeemeistä ja esimerkiksi opetuksen ja tutkimuksen länsikeskeisyydestä on tärkeä puhua.

”On todella vaikeaa, jos meillä ei ole mitään mahdollisuutta reflektoida sitä, miten kuvastot, ennakkoluulot, tai sorron systeemit vaikuttavat siihen, miten katsomme maailmaa.”

Rakenteiden tarkastelu voi tuntua raskaalta ja herättää monenlaisia tunteita, mutta Onwenin mukaan siitä ei pidä kuitenkaan tehdä liian suurta individualistista, itseä syyllistävää tai edes kehittävää projektia. Useimmat haluavat olla hyviä ihmisiä, mutta ihmisen hyvyys ei riipu siitä, mikä hänen paikkansa erilaisten rakenteiden ja sortavien systeemien keskellä on, tai kuinka hyvin hän onnistuu itsereflektoimaan. Oleellista on se, miten toimii. Rakenteiden purkamiseen on osattava ottaa myös etäisyyttä ja parhaimmillaan se voi olla lohduttavaa.

”Jos sorron systeemien purkamisessa olisi kyse susta tai musta ihmisinä, niin eihän ne silloin olisi systeemisiä ongelmia”, Onwen tarkentaa.

Oman maailmankuvan tarkastelu ja haastaminen ei kuitenkaan aina ole helppoa ja tunteiden kirjo Onwenin ehdottamia kysymyksiä tarkastellessa voi olla laaja. Onwen painottaakin sekä tunnetaitojen että empatian tärkeyttä sekä kertoo itse kokevansa usein esimerkiksi vahvaa häpeää.

”Jokainen itsereflektion hetki voi tuntua kamalalta. Jokainen kysymys, jonka esität voi tuntua kamalalta, tai jopa pelottavalta”, Onwen myöntää. Tunteita ei kuitenkaan pidä pelätä. Niiden voi ajatella kertovan, että tässä tilanteessa on nyt jotain tärkeää ja olennaista. Tunteiden käsittely on osa sorron systeemeiden haastamista.

Jotta voimme rakentaa kestävää tulevaisuutta, on tärkeää nostaa esiin vaikeitakin kysymyksiä esimerkiksi vallasta, etuoikeuksista ja rakenteista, jotka pitävät yllä epätasa-arvoa ja kestämätöntä elämäntapaa. Muuten saatamme tahtomattammekin vahvistaa kestämätöntä ja ongelmia ylläpitävää jatkumoa.

Lisää normien ja eriarvoisuuksien purkamisesta ja globaalikasvatuksen perusteista voit opiskella Fingon globaalikasvatuksen **verkkokurssilla.**

Empatia, myötätunto ja hyväksyminen eivät vaadi taustalleen korkeaa koulutusta, ja ne yhdistävät ihmisiä läpi kulttuurien.

Abdirahim Hussein, Monihelin toiminnanjohtaja

KUVA: ISTOCK / KALI9

Moninainen Suomi tarvitsee sydämen sivistystä

Kirjoittaja: Abdirahim Hussein on Monikulttuurijärjestöjen verkosto Monihelin toiminnanjohtaja.

Sivistys on sana, jolla on tuhansia merkityksiä, ja ne ovat kaikki riippuvaisia sanan käyttäjän kulttuurista, koulutustaustasta ja henkilöhistoriasta. Länsimaisessa kontekstissa sivistys nostaa mieleen ajatuksia hyvistä pöytätavoista, tietynlaisesta pukeutumisesta tai vaikkapa pärjäämisestä Trivial Pursuit -pelissä. Sivistys voi liittyä korkeaan koulutustasoon tai korkeakulttuurin tuntemukseen. Näiden perinteisten sivistyskäsitysten lisäksi on olemassa myös niin kutsuttu sydämen sivistys. Kun monikulttuuriselta järjestöltä kysytään sivistyksen merkitystä, vastaus on yhdistelmä kaikkia edellä mainittuja ominaisuuksia, mutta tärkein yhdistävä tekijä on sydämen sivistys.

Sivistys on moniäänisyyttä ja osallisuutta

Sydämen sivistyksen merkitys tiivistyy hyvin tähän vapaasti käännettyyn lainaukseen Mahatma Gandhilta:

”Sivistyneisyys ei ...tarkoita pelkkää puheiden ulkoista lempeyttä, jota viljellään tilaisuutta varten, vaan synnynnäistä lempeyttä ja halua tehdä hyvää vastapuolelle.”

Empatia, myötätunto ja hyväksyminen eivät vaadi taustalleen korkeaa koulutusta, ja ne yhdistävät ihmisiä läpi kulttuurien.

Moninainen Suomi edellyttää meiltä kaikilta sydämen sivistystä. Jos haluamme ymmärtää erilaisuutta, meidän täytyy olla valmiita kuuntelemaan ja hyväksymään myös erilaisia mielipiteitä. Kun suomalainen yhteiskunta moninaistuu, kielitaito voi muodostua suureksi esteeksi osallistumiselle. Yhteisen keskustelun ja tekemisen kautta saamme aikaan maan, jossa kaikki kokevat itsensä yhteisen asian omistajiksi ja yhteisen viestin viejiksi. Maahan muuttaneelle, kuten kenelle tahansa, on tärkeää tuntea itsensä osalliseksi, eikä vain ylhäältä tulevien komentojen vastaanottajaksi. Yhdessä tehtyjen päätösten takana on myös helpompi seistä tulevaisuudessa. Tällä hetkellä vieraskielisiä suomalaisia ei osallisteta riittävästi päätöksenteossa tai esimerkiksi lainvalmistelussa, sillä suurin osa valmistelutyöstä tehdään vain suomen tai ruotsin kielellä.

Viime aikojen kriisit ovat näyttäneet meille yhteistyön mahdollisuudet poikkeuksellisella tavalla. Olemme yhtenäisiä ihmisten hädän edessä. Koronapandemia näytti meille, että olemme kaikki osa samaa systeemiä, jonka korjaamiseen vaaditaan yhteistä panosta. Pandemian hoidossa ei olisi Suomessa päästy samaan lopputulokseen, jos ohjeista olisi viestitty vain muutamalla kielellä, tai jos viestiä olisi välitetty vain perinteisissä suomalaisten suosimissa kanavissa. Valtiontasoinen suojautuminen koronalta vaati joustamista ja

osallistamista, sillä vieraskielisen väestön tavoittaminen oli välttämätöntä. Moniäänisen, monikanavaisen ja monikielisen tiedotuksen kautta myös vieraskielinen väestö saatiin mukaan talkoisiin ja noudattamaan rajoituksia.

Kun keskustellaan Suomen ja suomalaisten tulevaisuudesta, moninaisuuden lisääntymisen huomiointi on välttämätöntä. Tunnustetaan ja tunnistetaan Suomen moninaisuus.

Karl Jungin sanoin:
”Kokonaisuutta ei saavuteta katkaisemalla osa olemuksesta, vaan integroimalla vastakohdat.”

Yhtenäisyys saavutetaan moninaisuutta vaalimalla

Eri kielien, kulttuurien ja uskontojen säilyminen on arvo, jota pitää vaalia. Lähes kymmenen prosenttia suomalaisista puhuu äidinkielenään jotakin muuta kieltä kuin suomea, ruotsia tai saamea. Huomioidaan nämä ihmiset. Suomalaiset kommunikoivat kymmenillä eri kielillä, eikä esimerkiksi vaatimus suomen ja ruotsin kielen osaamisesta ole suomalaisessa työelämässä enää välttämätön.

Kun puhutaan kotoutumisesta, monikielisyys, moniuskontoisuus ja monimuotoisuuden hyväksyminen eivät ole Suomessa itsestäänselvyyksiä. Kotouttavassa työssä tarvitaan herkkyyttä assimilaation tunnistamiseen vallankäytön välineenä. Assimilaatio on ilmiö, jossa vähemmistöön kuuluva henkilö muuttaa käytöstään sopeutuakseen vallitsevaan kulttuuriin. Tämä voi tapahtua esimerkiksi lakkaamalla käyttämästä omaa kieltä, tai hyväksymällä ajatus kulttuurien välisestä valta-asemasta, jossa yhdenlainen kulttuuri on alisteinen toiselle. Assimilaatio ja kotouttaminen eivät ole synonyymejä.

Politiikan tutkija Mary Parker Follett luonnehti assimilaation problematiikkaa näin:
”Yhtenäisyyden, ei yhdenmukaisuuden, on oltava tavoitteemme. Saavutamme yhtenäisyyden vain monimuotoisuuden kautta. Erilaisuudet on integroitava, niitä ei pidä hävittää eikä sulattaa.”

Kotouttamisen tarkoituksena on tarjota Suomeen muuttavalle mahdollisimman hyvät valmiudet osallistua yhteiskunnan toimintaan opettamalla kieltä ja tutustuttamalla tulija suomalaiseen kulttuuriin. Tämä ei tarkoita oman, alkuperäisen kulttuurin hylkäämistä. Onnistuneen kotoutumisen ytimessä on toisen kulttuurin tunnustaminen ja tunnistaminen, hyväksyminen, ja moninaisuuden vaaliminen.

Suomi on muuttunut paljon viime vuosikymmeninä. Erilaisuudesta ja moniäänisyydestä on tulossa osa uutta normaalia. Hyväksytään ja toivotetaan uusi normaali tervetulleeksi. Tunnistetaan erilaisuus ja sen arvo, ja otetaan siitä kaikki irti. Tämä onnistuu osallistamalla erilaisia ihmisiä päätöksentekoon. Mahdollistetaan osallistuminen monikielisyydellä ja asennemuutoksella, joka rohkaisee meitä kuulemaan myös eriävät mielipiteet. Kuunnellaan erilaisuutta ja toteutetaan muutoksia yhdessä.

Tunnista, osallista, toteuta.

Jatkuvaa ahaa-elämysten ilotulitusta – eli mitä olen oppinut globaalikasvatuksesta

Kirjoittaja: Alice Jäske on toimittaja, kasvatustieteilijä ja antirasismiaktivisti, joka työstää tietokirjaa mixed-identiteetistä Suomessa. Alkuperäinen teksti on kirjoitettu liittyen Globaalikasvatusta-podcastin äänityksiin.

Toimittaja Alice Jäske pääsi hostaamaan Globaalikasvatusta-podcastia, jossa keskustellaan globaalikasvatuksen eri teemoista asiantuntijoiden kanssa. Nyt Jäske jakaa suurimmat oivalluksensa siitä, mitä globaalikasvatus oikein on ja mitä jokaisen kasvattajan on hyvä aiheesta tietää.

Kun sähköpostiini kilahti ehdotus juontaa globaalikasvatusta käsittelevää podcastia, minut valtasi innostus – pääsisin käymään mielenkiintoisia keskusteluja relevanteista teemoista asiantuntijoiden kanssa! Jo seuraavassa hetkessä aloin kuitenkin pohtia, mitä globaalikasvatus tarkalleen ottaen tarkoittaa. Kasvatustieteilijänä olin lukenut aiheesta ja tiesin esimerkiksi antirasismin liittyvän siihen vahvasti, mutta mitä kaikkea globaalikasvatuksen sateenvarjon alle kuuluu?

Yhdyssanan molemmat sanat – globaali ja kasvatus – pitävät jo itsessään sisällään monia päällekkäisiä, risteäviä ja jopa toisistaan poikkeavia käsityksiä. Molemmat sanat myös kiehtoivat minua hurjasti kaikkine mahdollisine merkityksineen, joten päätös oli helppo. Vastasin hostaavani podcastia mielelläni.

Vaikka olinkin heti alusta alkaen innoissani aiheesta, minulla ei ollut vielä hajuakaan siitä, kuinka paljon tulisin oppimaan nauhoituksien aikana. Jokainen keskustelu oli uniikki kokonaisuutensa, mutta niitä yhdisti muutama seikka: jatkuva nyökyttelyni kuunnellessani asiantuntijoiden sanoittavan niin kirkkaasti monimutkaiselta tuntuvia konsepteja sekä jatkuva ahaa-elämysten ilotulitus pääni sisällä.

Koska itse vakuutuin globaalikasvatuksen tärkeydestä nauhoitusten aikana, haluan seuraavaksi avata teille oivallukseni, jotka mielestäni jokaisen kasvattajan tulisi tietää.

Mikä ihmeen globaalikasvatus?

Ensimmäisessä jaksossa pääsimme syventymään globaalikasvatuksen käsitteeseen. Fingon globaalikasvatuksen asiantuntija Anna Kivimäki-Pelluz sanoitti sen tarkoittavan toimintaa, jolla ihmisiä kannustetaan aktiiviseen ja vastuulliseen maailmankansalaisuuteen. Hän kertoi käsitteen pitävän sisällään esimerkiksi yhdenvertaisuuteen, ihmisoikeuksiin, antirasismiin, luonnon monimuotoisuuteen, ilmastonmuutokseen ja pakolaisuuteen liittyviä teemoja.

Globaalikasvatuksen sateenvarjon alle mahtuu siis laaja joukko eri teemoja, mutta niitä yhdistää pyrkimys maailmanlaajuiseen solidaarisuuteen. Siihen, että meillä kaikilla olisi täällä mahdollisimman hyvä olla ja voisimme tuntea yhteyttä niin toisella puolella maapalloa asuvaan kuin lähimetsän luontokappaleisiin.

Itselleni suurin oivallus nauhoituksen aikana oli se, että aiheen laajuudesta huolimatta – tai ehkä juuri sen vuoksi – yksi tärkeimmistä asioista globaalikasvatuksessa on kannustaa syventymään itseensä ja tekemään sisäistä reflektointia.

Millaisten linssien läpi tarkastelen todellisuuttani? Mikä on suhteeni ympäröivään maailmaan, kuten luontoon, yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja muihin ihmisiin? Miten voisin omalla toiminnallani mahdollistaa kestävämmän ja yhdenvertaisemman tulevaisuuden?

Kysymykset ovat toki isoja ja ne herättävät myös paljon erilaisia tunteita. Onneksi pääsin puhumaan myös tunteista ja niiden merkityksestä globaalikasvatuksessa.

Myötätuntoa voi harjoitella

Globaalikasvatuksen suhteesta tunteisiin ja myötätuntoon keskustelimme Rauhanliiton globaalikasvatuksen asiantuntija Annukka Toivosen ja tutkijatohtori Antti Rajalan kanssa. Myötätuntoa Toivonen kuvaili prosessina ja opeteltavana asiana.

Mietin hymyillen oppituntia, jossa harjoiteltaisiin myötätunnon tuntemista ja erotettaisiin se säälistä. Tällä on nimittäin merkittävä ero: Sääliä tunteva usein asettaa toisen itseään alemmalle tasolle esimerkiksi holhottavan tai autettavan asemaan. Sen sijaan myötätuntoa tunteva kohtelee toista vertaisena.

On myös hyvä pohtia, mitä myötätunnon tunteminen vaatii. Tarvitaanko sen herättämiseen todella kurjuutta korostavaa kuvastoa? Vai voisiko myötätuntoisesta tavasta suhtautua toiseen tulla harjoittelun tuloksella sisäinen lähtöasetuksemme?

Voidaksemme todella tuntea myötätuntoa ja solidaarisuutta toisiamme kohtaan, meidän olisi hyvä tunnistaa ja purkaa ympärillämme olevia valtarakenteita, jotka eriarvoistavat. Kuinka se oikein sitten tapahtuu? Kävimme aiheesta hyvää keskustelua podcastin eriarvoistavien rakenteiden purkamista käsittelevässä jaksossa!

Representaation merkitys on valtava

Eriarvoisuuksien ja stereotypioiden purkamista pohdimme yhdessä Planin globaalikasvatuksen asiantuntijan Leena Honkasalon ja POC-lukupiirin sisällöntuottajan Téri Zambranon kanssa.

Käänsimme jälleen katseen itseemme. Millaisten etuoikeuksien kautta tarkastelemme ympäröivää todellisuuttamme? Kuinka tietoisia ylipäänsä olemme näistä usein todella itsestään selviltä tuntuvista etuoikeuksistamme?

Samaistuttavalla representaatiolla onkin suuri merkitys, jota ei kannata aliarvioida. On tärkeää, että näemme itsemme näköisiä henkilöitä erilaisissa rooleissa. Ne auttavat meitä kuvittelemaan mikä kaikki voisi olla meille itsellemme tulevaisuudessa mahdollista.

Muistan kylmien väreiden kulkeneen ympäri kehoani, kun Zambrano puhui kirjallisuudessa esiintyvien hahmojen merkityksestä lukijoille. Hän kertoi siitä, kuinka esimerkiksi oli saanut

Kuuntele:

Globaalikasvatusta-podcast kuunneltavissa Spotifyssa ja muissa podcast-palveluissa!

itse todistaa ruskeiden nuorten lukuinnon kasvamista. Se oli vaatinut oikeastaan vain sen, että he saivat viimein käsiinsä kirjoja, joiden päähenkilöihin he pystyivät samaistumaan.

Tulevaisuutta rakennetaan tänään

Tulevaisuudesta puhuimme pitkään ja hartaasti viimeisessä jaksossa, jossa vieraanani olivat kaksi nuorta aktivistia Shilan Moulani ja Nanna Pulkkinen sekä tulevaisuusaktivisti Otto Tähkäpää. Heidän kanssaan rakensimme utopioita todellisuudesta ja muistimme, että tällä hetkellä meistä itsestään selvät asiat ovat joskus aiemmin olleet utopioita.

Niinpä me unelmoimme.

Unelmoimme maailmasta, jossa ekokatastrofia ei tarkasteltaisi niinkään luopumisen, vaan kaikkien mahdollisuuksien kautta.

Unelmoimme maailmasta, jossa ei tarvitsisi pelätä itsensä, sisaruksensa tai kenenkään muunkaan tulevan syrjityksi ulkonäkönsä tai muiden taustatekijöidensä takia.

Kaikki keskustelijat korostivat myös aktiivisen toiminnan tärkeyttä tässä ja nyt. Ihoni meni kananlihalle kun kysyin Pulkkiselta, mikä oli antanut hänelle kipinän aktivismiin.

Se oli nimittäin pakko.

Muuta vaihtoehtoa ei hänen mukaansa ole kestävän tulevaisuuden näkökulmasta. On pakko taistella ilmaston puolesta, jos haluaa kaikkien elävän hyvää elämää myös hänen aikuisuudessaan.

Ja siksi me tarvitsemme myös globaalikasvatusta tässä hetkessä ehkä kipeämmin kuin koskaan. Me kaikki tarvitsemme niitä työkaluja, joiden avulla voimme yhdessä rakentaa kaikille paremman ja kestävämmän tulevaisuuden.

Näitä työkaluja ovat muun muassa myötätunto, kyky reflektoida omaa toimintaansa ja esimerkiksi etuoikeuksiaan sekä taito tunnistaa omat mahdollisuutensa vaikuttaa.

Sillä me voimme toden totta vaikuttaa siihen, millaista utopiaa haluamme rakentaa todeksi.

Sivistys on itsemme arvostamista

Kirjoittaja: Erkka Laininen työskentelee Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiössä kestävän tulevaisuuden oppimisen kysymysten parissa. Hän on erityisen kiinnostunut maailmasuhdetta uudistavasta oppimisesta, ekososiaalisesta sivistyksestä ja tulevaisuusajattelusta.

Sivistyksen itseisarvon vahvistamisessa on kysymys oman itsemme arvostamisesta. Valmiiden vastausten sijaan meidän tulisi oppia kuuntelemaan sisältämme nousevia kysymyksiä. Ne vievät meitä olennaisen äärelle. Aikamme suuri haaste on yltiöpäinen tehokkuuden tavoittelu, joka sulkee sisäisen ikkunamme. Elämästä ei löydy hetkiä pysähtymiseen sisäisen sivistyksen äärelle.

Maailma on ennennäkemättömän nopeassa muutoksessa. Teknologiat kehittyvät eksponentiaalisella vauhdilla ja uudistavat työtämme ja arkeamme. Paikallinen ja globaali kytkeytyvät yhteen tietoverkkojen ja talouden kautta. Vihreä siirtymä vaatii uusia innovaatioita ja geopoliittiset mannerlaatat järkkyvät. Suomi tarvitsee osaamista ja ratkaisuja, joilla vahvistamme kilpailukykyämme ja pystymme turvaamaan kansakuntamme hyvinvoinnin muuttuvassa maailmassa.

Tämä ajatuskehikko tuntuu virittävän keskustelua yhteiskuntamme tavoittelemasta edistyksestä ja koulutuksesta. Millaisella korvalla sivistys sitä kuuntelee? Luultavasti se tunnistaa tuttuja sanoja, mutta saattaa myös tuntea olonsa kovin vieraaksi. Edistys – sellaisena kuin sen länsimaisina ihmisinä miellämme – on yksi sivistyksen ilmentymä. Se on perustunut tiedon määrän valtavaan kasvuun sekä uskoon ihmisen ja järjen ylivoimaisuudesta. Samalla edistyksestä on kuitenkin tullut itseään toteuttava päämäärätön voima ja sivistyksestä sen renki.

Viime aikoina sivistyksen ääni tuntuu vahvistuneen. Se ei enää halua alistua rengin asemaan, vaan on noussut vaatimaan oman itseisarvonsa palauttamista. Tämä ääni on kuultu monilla keskustelufoorumeilla eduskunnan sivistysvaliokuntaa myöten. Mitä on itseisarvoinen sivistys? Kirjaimellisesti juuri sitä, että sivistys ei ole väline jotakin päämäärää varten, vaan arvo ja päämäärä omana itsenään.

Sivistys osana tulevaisuuden hyvää elämää

Tulevaisuudesta puhutaan pitkälti talouden, materian ja teknologian kielellä ja hyvän elämän ajatellaan syntyvän niiden kautta. Katseemme on päämäärien sijaan välineissä. Ne tuntuvat haudanneen alleen kysymykset halutusta tulevaisuudesta ja merkityksellisen elämän perustasta. Sivistyksen voimistuva ääni kumpuaakin ehkä meistä itsestämme ja noista tukahdutetuista kysymyksistä.

Rengin asemaan valjastettu sivistys toisintaa tehokkaasti vallitsevaa edistystä. Tieto lisääntyy ja osaamisemme syvenee ja laajenee. Pystymme tekemään asioita koko ajan paremmin ja tehokkaammin. Tästä kiittää talous. Olemassa olevan tiedon valossa on kuitenkin täysin selvää, että ihmiskunta ei voi jatkaa nykyistä polkuaan. Planeettamme ekologiset mittarit ovat vahvasti punaisella. Täyskäännös on saatava aikaan hyvin nopealla aikataululla.

Sivistyksen itseisarvon vahvistuminen on uhka vallitsevalle ajan hengelle ja siitä hyötyville, mutta mahdollisuus muutokselle ja uuden esiin nousemiselle. Edistyksen hedelmistä nauttineet eivät voi jatkaa elämäänsä kuten ennenkin ja jättää suuren enemmistön kantamaan siirtymän seuraukset. Sivistyksen suuri kysymys on, miten toteuttaa ekologinen jälleenrakennus oikeudenmukaisella tavalla ja luoda ihmisille uusi yhteinen kertomus hyvästä elämästä?

Sivistys on siis haastamassa meitä olemassa olevan ylittämiseen. Siihen emme kykene nykyistä toisintavan oppimisen avulla. Koulutuksen sokea piste on uskossa sen muutosvoimaan. Mitä ponnekkaammin pyrimme määrittelemään koulutuksen tavoitteita ja tulevaisuuden osaamisia, sitä vahvemmin tulemme määritelleeksi tulevaisuuden, johon koulutus ihmisiä valmistaa. Näin tulevaisuus ei ole enää aidosti muovattavissa ja sivistyksen suuret kysymykset vaimenevat.

Entä jos sivistyksen ytimessä eivät olekaan taidot ja osaamiset, vaan se, miten suhtaudumme todellisuuteen ja tulevaisuuteen? Tällöin sivistyminen kääntyy ulkoa päin asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta ihmisen itsetutkiskeluun. Yhteytemme todellisuuteen avautuu tunnistamalla ajatustemme, tunteidemme ja kehomme viestejä ja peilaamalla niitä toisten kanssa. Olemalla avoimia sisimmällemme ja toisillemme avautuu mahdollisuus tulevaisuuden muovaamiseen.

Sivistyksen itseisarvon vahvistamisessa on siten kysymys oman itsemme arvostamisesta. Valmiiden vastausten sijaan meidän tulisi oppia kuuntelemaan sisältämme nousevia kysymyksiä. Ne vievät meitä olennaisen äärelle. Aikamme suuri haaste on yltiöpäinen tehokkuuden tavoittelu, joka sulkee sisäisen ikkunamme. Elämästä ei löydy hetkiä pysähtymiseen sisäisen sivistyksen äärelle. Sivistymistämme rajoittaa myös asioiden hallinnan pakko. Kaikella pitää olla ensin selkeät tavoitteet ja suunnitelmat ennen kuin voidaan toimia. Tämä ajattelu ei tarjoa reseptiä olemassa olevan ylittämiseen.

Resepti olemassa olevan ylittämiseen

Omat pysähdyttävimmät hetkeni sisäisen sivistymisen äärellä olen kokenut työskennellessäni Terhi Takasen kehittämällä Yhdessäluomisen otteella. Se on uudistumisen tapa, jonka avulla voimme luoda yhdessä tulevaisuuden taitoja – uusia tapoja suhtautua ja suuntautua todellisuuteen. Yhdessäluomisen otteen ytimessä on se, miten todellisuus syntyy vuorovaikutuksessa ihmisten omista kokemuksista lähtien. Työskentelyn kulmakivinä ovat tietoinen läsnäolo sekä intuition, tunteiden ja kehollisen tietämisen hyödyntäminen.

Prosessin kautta löysin itselleni oman tulevaisuustaidon, jonka nimeksi annoin Uskalla avata tulevaisuus tänään. Kirjoitin siitä itselleni seuraavan kuvauksen: Tulevaisuus on yhtä aikaa läsnä kuvitelmissa ja odotuksina tässä hetkessä. Et voi uskaltaa avata tulevaisuutta tekemättä ensin matkaa sinne. Kun keskustelet itsesi kanssa tulevaisuudessa, kirkastuu väylä, jota täytyy kulkea. Valitse virran valoisa puoli, ui sitä rohkeasti eteenpäin. Silloin olet tehnyt voitavasi saadaksesi tuon miehen tulevaisuudessa asettumaan rauhaan itsensä ja ympäröivän kosmoksen kanssa.

Miten tällaiset ihmisen sisältä nousevat tulevaisuuden taidot suhtautuvat ulkoa päin määriteltyihin taitoihin tai osaamisiin? Sisäinen sivistyksemme antaa toiminnallemme suunnan ja tarkoituksen. Sen kautta ymmärrämme, mitkä osaamiset ja taidot palvelevat hyvää tulevaisuutta ja miten meidän niitä tulisi käyttää. Se rakentaa meille eettisen kompassin, joka ohjaa elämäämme.

Sivistys nousee sisältä ja kohtaamisista

Matka sisäisen sivistyksen äärelle alkaa pysähtymällä ja hiljentymällä kuuntelemaan omaa sisäistä ääntä. Anna kasvattajana tilaa tällaisille hetkille. Kysy oppijoilta, mitä kysymyksiä heidän sydämestään nousee juuri tällä hetkellä. Anna heidän kertoa, mitä tunteita kysymykset herättävät ja mihin suuntaan ne heitä kutsuvat. Jakakaa ajatuksia ja tunteita, pohtikaa asioiden merkityksiä. Äkkiä huomaatte olevanne tulevaisuuden muotoilijoita.

Sivistyksen suuri voima on ihmisten välisessä resonanssissa. Kohtaamalla toisemme avoimesti syvemmillä tietämisen tasoilla voimme jakaa ja laajentaa käsitystämme tulevaisuuden taidoista. Samalla voimme lisätä ihmisten välistä ymmärrystä ja luoda siltoja meitä erottavien asioiden ylitse. Tarvitsemme yhteistä ja puhuttelevaa näkymää hyvään elämään. Tulevaisuus ei ole projekti, jonka päätöksentekijät ja asiantuntijat suunnittelevat ja kansalaiset toteuttavat. Se on prosessi, joka avautuu ja muotoutuu, kun teemme sitä yhdessä. Silloin sivistys hymyilee.

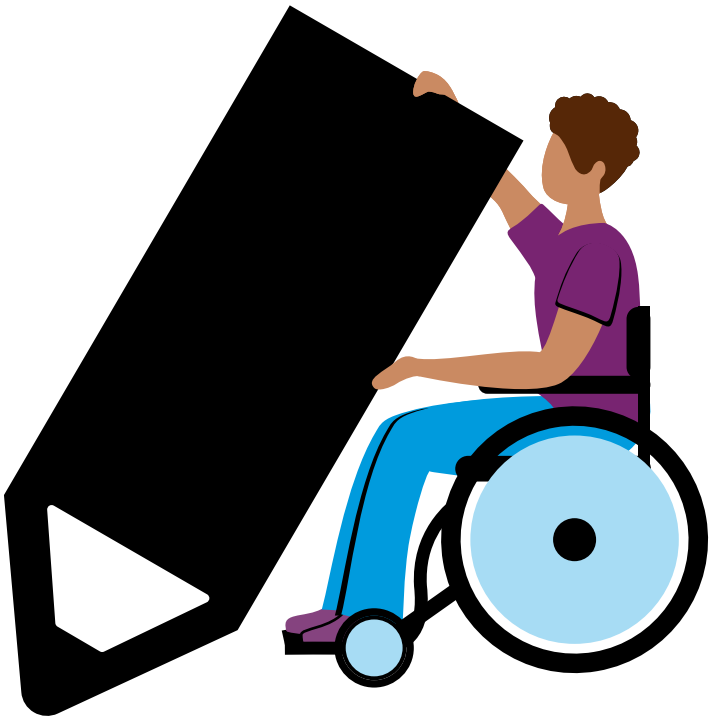

5.
Työkaluja ja case-esimerkkejä

Tästä osiosta löydät esimerkkejä siitä, kuinka globaaliin oikeudenmukaisuuteen, ihmisoikeuksiin ja kestävään kehitykseen liittyviä teemoja voidaan käsitellä innostavalla ja kokemuksellisella tavalla erilaisissa toimintaympäristöissä ja monenlaisten kohderyhmien parissa. Esimerkit tulevat kansalaisjärjestöiltä, kasvattajilta ja oppimisen asiantuntijoilta. Niitä voi soveltaa monenlaisiin tarpeisiin niin kasvatuksessa, kulttuuri- ja sivistystoiminnassa, kuin vaikkapa työelämässä, harrastuksissa, kirjastoissa, museoissa – vain luovuus on rajana!

Case 1.
Globaalin sivistyksen hackathonissa ratkotaan kestävyyshaasteita ja ideoidaan vaikuttamisen keinoja

Globaalin sivistyksen edelläkävijät -hankkeen hackathontapahtumissa pureuduttiin kokemuksellisen yhteiskehittämisen hengessä kestävän tulevaisuuden kysymyksiin ja etsittiin ratkaisukeinoja järjestöjen, kulttuuri- ja kasvatusalan ammattilaisten, tutkijoiden, sivistystoimijoiden ja yritysmaailman osaajien kesken. Hackathoneissa kehitettiin keinoja siihen, kuinka eri-ikäisiä ihmisiä voidaan innostaa globaaliin vastuuseen ja aktiiviseen maailmankansalaisuuteen. Osallistujat jakautuivat pienryhmiin tarkastelemaan aihetta eri näkökulmista kolmelle eri polulle:

1) Ekokatastrofi: Planetaarisen muotoilun polku, jossa tarkasteltiin globaalia sivistystä ekosysteemin ja planetaaristen rajojen kautta ja tuotetiin planetaarinen tiekartta.

2) Epävarma tulevaisuus: Tulevaisuusmuotoilun polku, jossa visioitiin tulevaisuutta ja hahmoteltiin kestävän kehityksen tulevaisuusmuseo.

3) Polarisaatio ja eriarvoisuus: Systeemimuotoilun polku, jossa pohdittiin asioiden moninäkökulmaisuutta ja keskinäisriippuvuutta ja luotiin systeemikartta eriarvoisuuksien purkamiseen.

Päivän tuloksina syntyi mm. ekososiaalisen sivistyksen tiekartta, tulevaisuuden museo vuodesta 2080, näytelmä tulevaisuuden pelon selättämisestä sekä dialogi kuuntelun ja toisen asemaan asettumisen merkityksestä.

Hackathonit ovat rentoja yhteiskehittämisen paikkoja, joissa pohditaan ja tuotetaan ratkaisuja erilaisiin haasteisiin.

Hackathonissa toimitaan tiiminä, joissa jokainen on tasa-arvoinen asiantuntija. Menetelmä on erinomainen keino rakentaa yhteistä ajattelua, jakaa osaamista ja kehittää luovia ratkaisuja.

Globaalin sivistyksen hackathonin kehitti ja fasilitoi Ilona Taimela Ilmiömuotoilu Oy:sta.

KUVA: NOORA ISOMÄKII

KUVA: PLAN INTERNATIONAL SUOMI/LEENA HONKASALO

Case 2.
Ilmastopelissä eläydytään muutoksentekijöihin

Plan Suomen STOP! Ilmastopeli on yläkoulun ja toisen asteen opiskelijaryhmille suunnattu oppimispeli, jossa nuoret eläytyvät ilmastoratkaisujen tekemiseen. Fyysisen lautapelin aikana pelaajat astuvat suomalaisten, perulaisten ja nigerialaisten nuorten saappaisiin ja pääsevät tekemään ratkaisuja oman hahmonsa näkökulmasta. Tehdyt päätökset vaikuttavat tulevaisuuden kulkuun ja päätösmahdollisuuksiin eri tavoilla rooleista riippuen.

Ilmastopeli havainnollistaa paitsi ilmastonmuutosta myös vaurauden ja vaikutus-mahdollisuuksien epätasaista jakautumista maailmassa. Lautapeli tukee ilmiöpohjaista oppimista ja soveltuu jatkotyöskentelyn aiheeksi useamman aineen tunneille.

Lisätietoja pelistä ja mahdollisuuden tilata sen löydät osoitteesta **globaalikoulun verkkosivuilla.**

KUVA:ISTOCK

Case 3.
Etuoikeuksien tarkistelulista

Rauhankasvattaja, Anti-Racist Forum ry:n hankekoordinaattori ja Good Hair Day -kollektiivista tunnetun Akunna Onwenin vinkkilista omien ennakkokäsitysten ja etuoikeuksien tarkasteluun.

Eriarvoisuuksien purkaminen edellyttää, että tulemme tietoiseksi oman taustamme ja kulttuurimme vaikutuksista ajatteluumme ja toimintaamme. Listalla olevien kysymysten avulla voi oppia tarkastelemaan omia lähtökohtiaan ja tunnistamaan omia ennakkokäsityksiä. Kun kysymysten pohtimiselle antaa aikaa, alkaa hahmottaa, mistä itse tulee ja mistä omat näkökulmat ja ajatukset juontavat juurensa – eli miten itse katsoo maailmaa ja mikä siihen on vaikuttanut. Oleellista on oppia tiedostamaan, että omaan ajatteluun ja toimintatapoihin vaikuttavat esimerkiksi monenlaiset asenteet, perinteet, normit ja stereotypiat, joiden ympärillä olemme eläneet ja kasvaneet. Kasvattajat voivat tarjota välineitä oman tiedostamisen harjoitteluun. Oma pohdinta auttaa myös huomioimaan sitä, minkälaista maailmankuvaa, asenteita ja ennakkokäsityksiä saatamme itse kasvatustyössä välittää eteenpäin.

Mieti

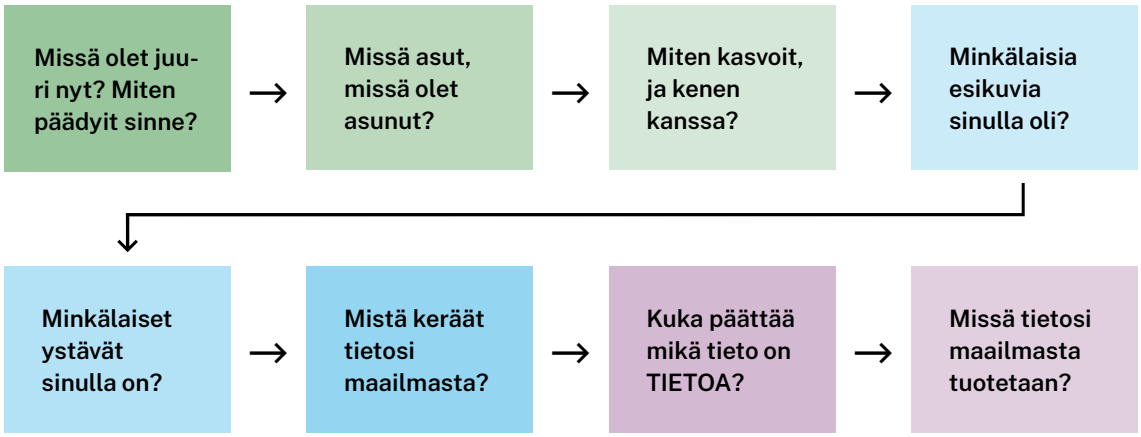

Minkä linssien ja merkitysten kautta katsomme maailmaa?

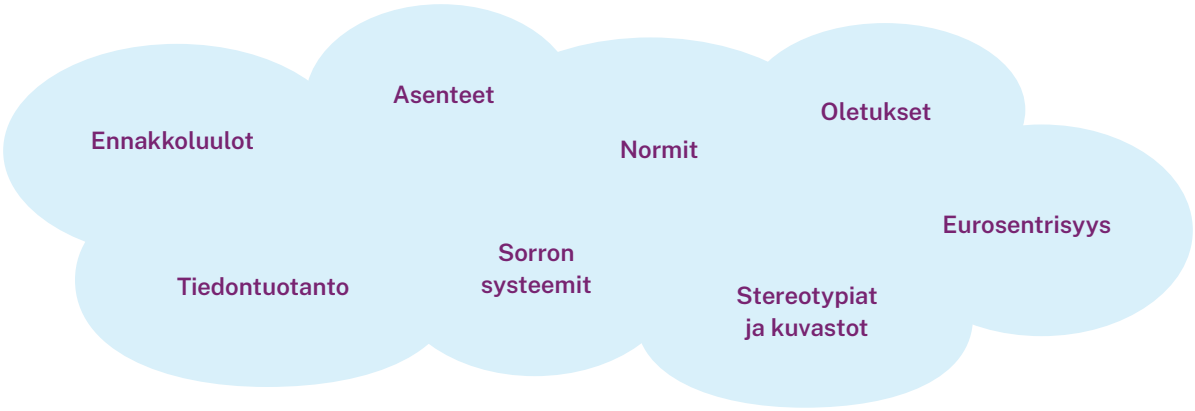

Omien lähtökohtien ja etuoikeuksien tunnistaminen ei usein ole helppoa. Kysymykset saattavat herättää monenlaisia tunteita, joille on hyvä antaa tilaa. Tunteita ei pidä säikähtää, vaan niiden voi ajatella viestivän meille siitä, että tilanteessa on jotain tärkeää, jonka äärelle on hyvä pysähtyä.

HUOM! Lista on tarkoitettu jokaisen oman reflektion tueksi ja oman tietoisuuden lisäämiseen. On tärkeää, että vastauksia listan kysymyksiin ei tarvitse jakaa kenellekään muulle.

KUVA: MIKA NISKANEN

Case 4.
Dialogitaitojen vahvistaminen

Katsomusdialogi on menetelmä, jota voidaan käyttää dialogisen elämän, yhteisen ymmärryksen ja merkityshorisontin edistämiseen. Siinä eri maailmankatsomuksia edustavat ihmiset keskustelevat tasavertaisina yhteisistä kysymyksistä tai haasteista. Katsomusdialogin avulla vuoropuhelua voidaan tietoisesti syventää ihmisen ajatusmaailmojen eri kerrostumien kautta: pinnallisen tason mielipiteet, syvemmät ideologiat ja syvällisin katsomuksen taso. Menetelmä sopii työvälineeksi erityisesti silloin, kun halutaan aidosti pyrkiä pääsemään erilaisten maailmankatsomusten ja asennekuilujen läpi yhteiseen ymmärrykseen.

Ensin valitaan jokin teema, ilmiö tai haaste, joka voi olla *sekä ajankohtainen että ajaton*. Katsomusdialogissa edetään seuraavanlaisten kysymysten kautta, joiden avulla tunnistetaan dialogin eri kerrostumat:

Mitkä ovat *mielipiteeni* teemasta? (kantaaottava, kuunteleva debatti)

Mitka arvot ohjaavat *näkemyksiäni* teemasta? (arvojohteinen keskustelu)

Mitkä ovat oman *katsomukseni* näkyvät/piilevät ulottuvuudet teemassa? (yhdenvertainen katsomuksellinen läsnäolo)

Menetelmän on kehittänyt Vapaasivistystyön ry:n puheenjohtaja Björn Wallén. Menetelmään voi tutustua tarkemmin Wallénin teoksessa *Syväsivistys* (2021), joka on luettavissa **täältä.**

Case 5.
UFF – ”Unohdettua” kohderyhmää etsimässä – globaalikasvatusta ikäihmisille

UFFin Globaalia ja lokaalia: Agenda 2030 tutuksi ikäihmisille -hanke pyrkii lisäämään ikäihmisten tietoja Agenda 2030 tavoitteista. Kumppanina hankkeessa toimii Eläkeliitto, jolla on 120 000 jäsentä ja jopa 397 paikallisyhdistystä Lohjalta Inariin. Suuri kohderyhmä on eläkeläistatuksestaan huolimatta jopa ikähaarukaltaankin hyvin moninainen ja tähän mennessä usein jäänyt paljolti globaalikasvatushankkeiden ulkopuolelle. Hankkeen aikana onkin huomattu, että kestävän kehityksen tematiikka on kohderyhmälle melko uusi.

Hanketta on toteutettu esimerkiksi tietoiskuilla Eläkeliiton kokouksissa. Tietoisuuden lisäämisen lisäksi hankkeen tavoitteena on, että liiton paikallisyhdistykset ottaisivat kestävän kehityksen osaksi arkeaan ja tekisivät vapaaehtoisia yhteiskuntasitoumuksia ja kuntatason raportteja YK:lle.

Lue lisää hankkeesta **Eläkeliiton sivuilta**

Globaalikasvatus lisää ymmärrystä siitä, miten jokainen meistä on kytköksissä maailmanlaajuisiin ilmiöihin. Sen avulla pyritään vahvistamaan tietoisuutta siitä, kuinka omalla toiminnalla voi edistää globaalia oikeudenmukaisuutta ja kestävää kehitystä. Tiedon lisäksi tärkeää on tarjota konkreettisia välineitä osallistua ja vaikuttaa.

Kansalaisjärjestöt ovat kehittäneet monenlaista oppimateriaalia ja tukea globaalikasvatuksen teemojen käsittelyyn erilaisten kohderyhmien kanssa. Löydät ne globaalikasvatuksen vinkkipankista osoitteesta **globaalikasvatus.fi**!

fingo

Jotta maailma olisi reilumpi, ihan kaikille